

Nasilje nad starijim osobama

Populaciju osoba starije dobi često se smatra visoko ranjivom po različitim kriterijima. Starije osobe često su marginalizirane u pogledu svojeg društvenog utjecaja, socijalni položaj i životne prilike često su im vrlo teški, zdravstveno su ugroženije.

Društvena percepcija starosti doživjela je tijekom vremena velike promjene, od prijašnjih vremena kada se starost smatrala razdobljem mudrosti te su stariji ljudi zauzimali značajna mesta u društvima i na njih se često gledalo kao na životne učitelje koji su zauzimali važna mesta u zajednicama, do današnjih dana kada se starost uglavnom stereotipizira jer se vezuje uz boležljivost, slabost, ružnoću, gubljenje pamćenja, beskorisnost, izoliranost, siromaštvo i depresiju, te se na starije osobe počelo gledati kao na teret društva.

Negativni stavovi prema starijima dovode do percepcije da su starije osobe manje važne nego mlađe odrasle osobe, što se može manifestirati kroz različite oblike nasilja u odnosu na starije.

Zlostavljanje starijih osoba se može definirati kao pojedinačan ili ponavljajući način ophođenja koji starijoj osobi uzrokuje bol, štetu i patnju, a događa se u odnosu povjerenja. Istraživanje provedeno na području Grada Zagreba na uzorku od 1000 osoba u dobi od 65 do 97 godine pokazalo je da 61,1% ispitanika u posljednjih godinu dana doživjelo barem jednom neki od oblika nasilja u obitelji

Faktori rizika koji dovode do češćeg nasilja nad starijima su različiti:

- vezani za žrtvu, individualni: starije osobe s težim mentalnim ili fizičkim oštećenjima pod povećanim su rizikom, za razliku od zdravijih osoba. Naime, razina stresa kod njegovatelja povisuje se s pogoršanjem zdravstvenog stanja onemoćale starije osobe, osobito ako se radi o starijim osobama s invaliditetom.
- vezani za počinitelja: najčešći su zlostavljači članovi obitelji koji dnevno skrbe o žrtvama. Njega onemoćalih starijih osoba vrlo je naporna i izaziva njegovateljski stres, posebno ako se radi o ostarjelima s mentalnim i fizičkim poteškoćama. Kada je njegovatelj loše pripremljen za zadatak koji mora obaviti, osobito nedostaju li mu sredstva ili nužna pomagala za njegu, veća je i mogućnost zlostavljanja.
- vezani uz zajednicu i društvene norme: izolacija starijih osoba, umanjivanje vrijednosti starijih osoba od strane zajednice, siromaštvo i nezaposlenost, međugeneracijski sukobi zbog negativnih stavova prema starosti i starijima.
- vezani za oblik nasilja: neke su obitelji sklonije nasilju jer je nasilje naučeno ponašanje koje se prenosi iz generacije u generaciju. Kod takvih obitelji nasilje je jedina reakcija kojom znaju odgovoriti na stresne situacije

Oblici nasilja nad starijim osobama

Svaki oblik nasilnog ponašanja uključuje različite načine postupanja prema žrtvi.

Fizičko ili tjelesno zlostavljanje uključuje bilo koji namjeran čin fizičkog nasilja, bez obzira završava li tjelesnom ozljedom ili ne.

Primjeri:

- udaranje, guranje i naguravanje
- podmetanje noge
- pljuvanje
- prisiljavanje starije osobe da ostane u krevetu ili stolici
- prisiljavanje da ostane u sobi i zaključavanje
- uskraćivanje lijekova ili pretjerano davanje lijekova
- ograničavanje slobode

Starije osobe izložene ovom obliku zlostavljanja mogu imati neobjasnjive modrice po tijelu ili neke druge znakove opiranja (lomove kostiju). Kod starijih osoba teškog zdravstvenog stanja može doći i do smrtnog ishoda kao posljedice ovakvog zlostavljanja.

Psihičko i emocionalno zlostavljanje uključuje bilo koje verbalno ili neverbalno postupanje koje smanjuje njihovo samopoštovanje, te podcjenjuje i dehumanizira stariju osobu, te dovodi do emocionalne traume.

Primjeri:

- zastrašivanje, prijetnje nasiljem ili napuštanjem
- laganje, ruganje, nazivanje pogrdnim imenima
- socijalno izoliranje i zabranjivanje posjeta
- ponižavanje starijih osoba zbog načina njihova govora
- namjerno i pogrešno interpretiranje njihovih tradicija, nepoštivanje
- ignoriranje i pretjerano kritiziranje, naređivanje
- konstantno nametanje pitanje smrti i namjerni razgovor o istom
- postupanje sa starijim osobama kao da su djeca ili sluge.

Kod starijih osoba izloženih ovom obliku nasilja može doći do gubitka na težini, prestanku brige o higijeni, javlja se osjećaj bespomoćnosti, a ponekad i ponašanja nalik demenciji.

Finacijsko zlostavljanje uključuje novčane manipulacije ili iskorištavanje (prijevare, krivotvorene, ucjene)

Primjeri:

- krađa novca starije osobe, mirovine ili druge imovine
- prodaja njihovih kuća ili vlasništva bez njihovog pristanka
- zlouporaba punomoći
- otvaranje pošte
- mijenjanje oporuke
- naplaćivanje veće svote za kupljene stvari
- potpisivanje dokumenata umjesto njih
- odbijanje vraćanja posuđenog novca
- Korištenje novca ili vlasništva starije osobe na nepošten način ili za vlastitu dobrobit

Starije su osobe posebno podložne ovoj vrsti zlostavljanja zbog opadanja mentalnih sposobnosti, te često trebaju pomoći mlađih. Znakovi koji upućuju na finacijsko zlostavljanje mogu biti nemogućnost plaćanja osnovnih životnih potreba unatoč finacijskim izvorima, iznenadni prijenos imovine ili promjena oporuke.

Seksualno zlostavljanje uključuje različite oblike seksualnog iskorištavanja i uzneniranja bez njihove volje i pristanka.

Primjeri:

- neželjeno doticanje
- silovanje
- razgolićavanje i fotografiranje

Starije osobe izložene ovom obliku zlostavljanja mogu imati znakove opiranja poput modrica i lomova, psihičke posljedice – povlačenje u sebe, gubitak na težini, depresija. Zabranu člana obitelji da starija osoba govori sama za sebe također je zabrinjavajuća .

Zanemarivanje (nebriga) odnosi se na namjerno ili nenamjerno nepružanje osnovnih uvjeta za život i potrebne njege. Dakle, uključuje sva ona postupanja koja ne idu za zadovoljenje životnih potreba, a u konačnici dovode do patnje starijih osoba koje na taj način **postaju žrtvama**.

Znakovi koji upućuje na zanemarivanje su pothranjenost, neadekvatna njega i loša higijena, naglo pogoršanje zdravlja i slično.

S obzirom na mjesto odvijanja nasilja nad osobama starije dobi ono se može zbivati u privatnosti doma ali i u ustanovama za skrb nad starijim osobama. Osobe smještene u ustanovama mogu doživjeti više oblika nasilja u isto vrijeme, stoga je važno da djelatnici ustanova u kojima su smješteni, njihove obitelji, javnost budu upoznati sa znakovima upozorenja mogućeg zlostavljanja kako bi ga pravovremeno uočili i reagirali na pravi način

90% slučaja nasilja nad starijima počinitelj bio član obitelji, dvije trećine počinitelja bili su odrasla djeca ili supružnik

Brojni su razlozi zašto je zlostavljanje starijih tek nedavno priznato kao postojeća činjenica. Naime, starije osobe kao žrtve najčešće osjećaju sramotu i strah, te im je teško priznati da osobe koje o njima skrbe loše s njima postupaju. Neki okrivljavaju sebe za to što im se događa, a mnogi se boje posljedica ukoliko otkriju svoju situaciju.

Podaci pokazuju da se svega 1 od 13 ili 14 slučajeva zlostavljanja starijih osoba prijavi

Nasilje nad starijima redovito je kombinirano – najviše ima psihičkog / emocionalnog nasilja, zatim zanemarivanje, i materijalno iskorištavanje te slijedi fizičko nasilje. Nasilnici su najčešće oni koji su najbliži, oni od kojih se očekuje povjerenje, vrlo često i jedini životni suputnici žrtve.

Posljedice nasilja nad starijim osobama mogu za njih biti pogubne, od oštećenja već ionako narušenog zdravlja, do gubitka i ono malo materijalne sigurnosti koju im omogućuje mirovina, ukoliko ih se materijalno iskorištava, pa sve do smrti.

Prevencija i suzbijanje zlostavljanja:

1. Uvijek poslušati stariju osobu i/ili osobu koja o njoj skrbi ili se brine (npr. obiteljski liječnik, susjed, prijatelji, drugi članovi obitelji, ...).
2. Intervenirati čim postoji i najmanja sumnja na zlostavljanje/zanemarivanje starijih osoba.
3. Educirati što veći broj osoba, neovisno o dobi, o načinima prepoznavanja zlostavljanja/zanemarivanje, te mogućnostima prijavljivanja kako bi se postigao što brži i kvalitetniji odgovor u cilju zaštite starije osobe.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji prepoznaje osobe starije životne dobi kao posebno ranjivu skupinu žrtava nasilja (uz djecu i osobe s invaliditetom) te regulira kažnjavanje nasilja nad njima